

Latvijas Botāniķu biedrība

**Latvijas savvaļas floras saglabāšanas un aizsardzības
stratēģija 2012.-2022. gadam**

Ievads

Augi un to veiktās funkcijas dabā ir būtiski lielākajai daļai pasaules ekosistēmu. Tie ir bioloģiskās daudzveidības nozīmīga sastāvdaļa un vienlaikus tie pieder izmantojamiem dabas resursiem, jo līdztekus kultūraugiem arī daudzas savvaļas augu sugas tiek intensīvi izmantotas, piemēram, kokaugu sugas koksnēs ieguvei. Latvijas mežaudzes pārsvarā veido trīs koku sugas – priede, egļe un bērzs, kuru audzes kopā aizņem 87% no visas meža platības un veido 92% no kopējās mežaudžu krājas (Latvijas lauku attīstības programma).

Pasaulē līdz šim ir reģistrētas aptuveni 300 000 vaskulāro augu sugu, 16 000 sūnaugu un 17 000 ķērpju sugu (The World Conservation Union, 2010).

Pastāv risks, ka daudzas augu sugas, kā arī dabiskie biotopi, ir apdraudēti cilvēka darbības rezultātā gan pasaulē kopumā, gan Latvijā, jo, iespējams, dabas resursi tiek pārmērīgi izmantoti, ir notikusi un joprojām notiek zeme apsaimniekošanas veidu maiņa un zemes transformācija.

Ja Latvijas savvaļas floras saglabāšanas un aizsardzības stratēģija tiek ieviesta pilnā apmērā, ir pamats uzskatīt, ka tas ir nozīmīgs sabiedrības ieguldījums Latvijas savvaļas floras daudzveidības saglabāšanā nākamajām paaudzēm.

Esošās situācijas Latvijā raksturojums

Pamatinformācija par savvaļas augu sugām

Latvijā līdz 1999. gadam reģistrētas 1937 vaskulāro augu sugas, no tām 1304 – vietējās sugas (Gavrilova, Šulcs 1999). Pēc vaskulāro augu sugu taksonu saraksta publicēšanas konstatētas vēl 18 Latvijai jaunas vaskulāro augu sugas.

Šobrīd īpaši aizsargājamo augu sugu sarakstā (Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.396 „Par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu”) ir iekļautas 231 vaskulāro augu sugas jeb 17,7 % no vietējām sugām. Taču tikai par dažām no šajā sarakstā iekļautajām sugām ir aktuāli dati par sugas izplatību un sugas populācijas stāvokli visā valstī. Vēl mazāk ir datu par īpaši aizsargājamo augu sugu populāciju struktūru – vecuma struktūru, vairošanos u.tml. Tāpat trūkst datu par citu, pašlaik ar normatīviem aktiem neaizsargātu augu sugu populāciju stāvokli, kurām, iespējams, nepieciešami uz sugu saglabāšanu vērsti pasākumi. Nopietns drauds savvaļas floras saglabāšanā Latvijā ir invazīvās augu sugas. Lai gan Latvijā 48 vaskulāro augu sugas ir nodalītas kā invazīvas (Priede 2006), tikai viena, Sosnovska latvānis, atzīta kā invazīva suga Latvijas normatīvajos aktos un ir noteikti tā izplatību samazinoši pasākumi.

Samērā maz publicējumu ir par aļģēm, ķērpjiem un sūnaugiem – šajās nozarēs trūkst kvalificētu speciālistu. Latvijā reģistrētas 512 sūnaugu sugas (Āboliņa 2001), no tām 129 sugas jeb 25% ir iekļautas īpaši aizsargājamo sugu sarakstā. Kopš 2001. gadā publicētā sūnaugu saraksta Latvijā gandrīz katru gadu tiek atrastas jaunas sūnaugu sugas (tagad sugu skaits ir ap 550), ir mainījusies sūnaugu nomenklatūra.

Latvijas ķērpju konspektā ietvertas 503 sugas (Piterāns 2001), no tām 57 jeb 11,3 % ir iekļautas īpaši aizsargājamo sugu sarakstā. Īpaši aizsargājamo sugu sarakstā iekļautas arī trīs ķērpju ģintis. Līdzīgi kā par sūnaugiem, arī Latvijā reģistrēto ķērpju sugu skaits šobrīd ir lielāks un ķērpju sugu nomenklatūra ir mainījusies. Latvijā līdz

šim reģistrētas 25 mieturaļģu sugas (Zviedre, Deķere 2005), no tām sešas sugas jeb 24% ir iekļautas īpaši aizsargājamo sugu sarakstā.

Esošie pētījumi

Dabas resursu izmantošanā un zemes apsaimniekošanā pēdējo 30 gadu laikā ir notikušas būtiskas pārmaiņas, un tās neapšaubāmi ir skārušas arī savvaļas augu sugu populācijas un to dzīvotnes. Turpretī Latvijā pēdējos 30 gadus mērķtiecīgi īpaši aizsargājamo augu sugu izplatības un populāciju struktūras pētījumi visā valstī nav veikti, izņemot zināmo īpaši aizsargājamo augu sugu atradņu inventarizāciju dažos rajonos laikā no 1995. līdz 2007. gadam (piemēram, Daugavpils, Krāslavas, Kuldīgas). Īpaši aizsargājamās augu sugas reģistrētas arī daļā no valsts mežiem (1990-2004), kuros tika veikta īpaši aizsargājamo meža iecirkņu inventarizācija. Izveidoti mikroliegumi augu sugām, kurām bija iespējams veidot mikroliegumus saskaņā ar tā brīža spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem. Taču pārējo šajās inventarizācijās atrasto īpaši aizsargājamo augu sugu atradņu lokalizācija nav reģistrēta ne Valsts meža dienesta datu bāzē, ne Dabas aizsardzības pārvaldes dabas datu pārvaldības sistēmā "Ozols". Daudz jaunu datu par reto sūnu un ķērpju sugu atradnēm mežos ieguva projekta „Dabisko meža biotopu inventarizācija Latvijas valsts mežos” laikā. Tomēr, iespējams, ka daļa no sūnu un ķērpju sugām ir kļūdaini noteiktas (Valsts meža dienests, 2003).

Pēdējos 30 gados atsevišķi īpaši aizsargājamo augu sugu un īpaši aizsargājamo biotopu pētījumi ir veikti īpaši aizsargājamās dabas teritorijās, tai skaitā, izstrādājot dabas aizsardzības plānus, kā arī dati par īpaši aizsargājamām augu sugām ilgstoši vākti un apkopoti dažu īpaši aizsargājamo dabas teritoriju administrācijās, taču dati par sugu populāciju stāvokli visā valstī kopumā nav apkopoti un analizēti. Turklāt koncentrējot pētījumus īpaši aizsargājamās dabas teritorijās var rasties maldīgs priekšstats par īpaši aizsargājamo sugu populāciju un īpaši aizsargājamo biotopu stāvokli valstī kopumā. Latvijā tiek veikti tikai dažu (piemēram, jūrmalas zilpodze, Igaunijas rūgtlape, Lēzela lipare, dzeltenā dzegužkurpīte) īpaši aizsargājamo augu sugu savvaļas populācijas struktūru, fizioloģijas un ģenētiskās daudzveidības pētījumi.

Nacionālajā Botāniskajā dārzā tiek izstrādāti promocijas darbi par reto un aizsargājamo augu sugu saglabāšanu *ex situ*. Vienā no tiem tiek izstrādāta arī metodika bioloģiski daudzveidīgas lakstaugu kolekcijas veidošanai *ex situ*, kā modeļsugu izmantojot Lēzela lipari, pētot tās populāciju dzīvotspēju ietekmējošos faktorus Latvijā, veicot salīdzinošus pētījumus arī Polijā un Lietuvā. Veikti dzeltenās dzegužkurpītes populāciju vecuma struktūras, augsnes, ģenētiskie un mikorizu pētījumi. Divu gadu laikā iegūti ģenētiskās daudzveidības dati par 11 šīs sugas Latvijas populācijām. Ir izveidota arī sugu *in vitro* kolekcija (80 sugas). Tās mērķis ir pavairot augus *ex vitro* stādījumiem Nacionālā Botāniskā dārza teritorijā un *in vitro* sugu bankas veidošanas eksperimentiem. *In vitro* kolekcija ir bāze pētnieciskiem darbiem, kas īpaši nozīmīgi ir īpaši aizsargājamo augu sugu bankas veidošanai lēnas augšanas apstākļos un ļoti lēni un slēpti augošo orhideju sugu izpētē. Īpaši aizsargājamo augu sugu *ex situ* un *in vitro* kolekcijas veidošanu Nacionālajā Botāniskajā dārzā jau 10 gadus atbalsta Latvijas Vides aizsardzības fonds.

LIFE-Daba projektu ietvaros tika uzsākts apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes monitorings vairāku īpaši aizsargājamo dabas teritoriju dabiskajos zālajos un augstajos purvos, tai skaitā ūdens līmeņa monitorings, taču nav finansējuma, lai tos

turpinātu. Divu vai trīs gadu pētījumi nav pietiekami, lai izdarītus secinājumus par pasākuma efektivitāti.

Latvijas zinātniskajās institūcijās pēdējos 20 gados tiek pētīts dabisko zālāju, purvu un mežu, jūras piekrastes, ūdensteču augājs, kā arī ezeru flora. Projektu ietvaros tiek pētīta mieturaļģu ekoloģija ezeros. Augāja dati tiek glabāti starptautiski aprobētā datu bāzē TURBOVEG pie pētījumu autoriem, taču nav finansējuma, lai izveidotu vienotu Latvijas augāja datu bāzi. Ir veikti invazīvo augu sugu pētījumi dabas parkā "Abavas senleja" un Ķemeru nacionālajā parkā. Floras pētījumus Latgalē un Sēlijā sistemātiski veic Daugavpils Universitātes Sistemātiskās Bioloģijas institūta pētnieki, tai skaitā atsevišķās administratīvās vienībās, piemēram, Daugavpils pilsētas teritorijā. Kopš 1999. gada Bioloģijas institūta Botānikas laboratorijā tiek gatavotas un izdotas monogrāfijas par Latvijas vaskulāro augu dzimtām un tiek veidota elektroniskā versija nacionālajai Latvijas floras datu bāzei. Meža sūnaugu un ķērpju ekoloģijas pētījumi tiek veikti Latvijas Universitātes Bioloģijas fakultātes Botānikas un ekoloģijas katedrā, sūnaugu floras pētījumi – Latvijas Valsts meža pētīšanas institūtā „Silava”. Latvijas Universitātes Bioloģijas fakultātes Botānikas un ekoloģijas katedrā pēta dabisko mežu funkcijas bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā, sūnu *Hylocomium splendens* un *Pleurozium schreberi* funkcionālo lomu mežu ekosistēmās un jautājumus, kas saistīti ar piekrastes biotopu aizsardzību un apsaimniekošanu Latvijā.

Diemžēl nepietiekoša bāzes finansējuma dēļ zinātniskajās institūcijās ilgstoši nav bijis iespējams veikt pētījumus pietiekamā apjomā. Turklāt bāzes finansējums paredz tikai atalgojumu, bet neparedz komandējumu un degvielas izmaksas, kas ir būtiski lauka pētījumu īstenošanai. Lielākā daļa Latvijas floras un augāja pētījumu vai to nozīmīgākā daļa, kas saistīta ar lauka pētījumiem, veikti dažādu projektu ietvaros ārpus zinātniskajām institūcijām vai izstrādājot promocijas darbus izmantojot Eiropas Sociālā fonda atbalstu doktorantiem un jaunajiem zinātniekiem.

Labvēlīgas aizsardzības statuss

Nav noteikts kādam jābūt īpaši aizsargājamo augu sugu un īpaši aizsargājamo biotopu labvēlīgas aizsardzības statusam. Sugu un biotopu likuma 7. pants nosaka, ka sugas aizsardzība tiek uzskatīta par labvēlīgu, ja tās:

- 1) populācijas dinamikas dati rāda, ka suga ilgstoši nodrošina savu eksistenci kā raksturīgā biotopa dzīvotspējīga sastāvdaļa;
- 2) dabiskais izplatības areāls nesamazinās un nav paredzams, ka tas samazināsies tuvākajā nākotnē;
- 3) dzīvotņu izmēri ir pietiekami lieli un, iespējams, tādi saglabāsies, lai ilgstoši nodrošinātu optimālu īpatņu skaitu populācijās.

Savukārt biotopa aizsardzība tiek uzskatīta par labvēlīgu, ja:

- 1) tā dabiskais izplatības areāls un platības, kur tas atrodams, ir stabilas vai paplašinās;
- 2) tam ir raksturīgā struktūra un funkcijas, kas nepieciešamas biotopa ilgstošai eksistencei, un paredzams, ka tās pastāvēs tuvākajā nākotnē;
- 3) ir nodrošināta labvēlīga tam raksturīga sugu aizsardzība.

Lai izvērtētu augstāk minētos nosacījumus nepieciešami virkne pētījumu augu sugu un biotopu izplatības un stāvokļa jomā.

Nepieciešamā informācija

Lai sekmētu objektīvu lēmumu pieņemšanu dabas aizsardzībā nepieciešami: pirmkārt, precizēti dati par īpaši aizsargājamo augu sugu izplatību, otrkārt – dati par šo sugu populāciju stāvokli visā valstī – gan īpaši aizsargājamās dabas teritorijās, gan ārpus tām. Pēc tam jāizvērtē īpaši aizsargājamo augu sugu apdraudētības pakāpe un jānosaka atbilstoši pasākumi sugu populāciju saglabāšanā visā valstī. Tāpat nepieciešami dati par īpaši aizsargājamo biotopu izplatību visā valstī un to kvalitāti. Jāizvērtē īpaši aizsargājamo dabas teritoriju un mikroliegumu efektivitāte īpaši aizsargājamo augu sugu populāciju saglabāšanā. Latvijā ir 1170 mikroliegumi īpaši aizsargājamo putnu sugu saglabāšanai, iespējams, tajos atrodas arī īpaši aizsargājamas augu sugas.

Ļoti vajadzīgi ir dati par dažādu apsaimniekošanas pasākumu ietekmi uz īpaši aizsargājamām augu sugām un biotopiem, lai pamatotu apsaimniekošanas pasākumu izvēli. Tāpat nepieciešami dati par sugu populāciju dinamiku visā valstī; vienīgais datu avots šobrīd ir 2008. gadā uzsāktais Natura 2000 vietu monitorings, taču tas aptver tikai 14 vaskulāro augu sugu un 4 sūnaugu sugas. Turklāt monitorings notiek tikai īpaši aizsargājamās dabas teritorijās un ne visās monitoringa mērķsugu atradnēs. Monitoringa dati ir ne tikai jāuzkrāj, bet arī jāanalizē un jāīsteno nepieciešamie pasākumi sugu un biotopu saglabāšanai, kas balstīti uz monitoringa rezultātiem.

Latvijā rūpnieciskos apjomos tiek izmantoti savvaļas augi farmācijas vajadzībām un kosmētikas ražošanā, taču nav apkopota informācija, vai šie augi tiek iegūti savvaļā vai audzētavās, kā arī nav zināms savvaļā ievākto drogu apjoms. Līdz ar to nav iespējams izvērtēt, vai ārstniecības augu ieguve ir ilgtspējīga. Iegūto informāciju varētu izmantot arī diskusijās ar sabiedrību, lai pamatotu dabas vērtību nozīmi cilvēku dzīvē.

Dabas resursu ilgtspējīga izmantošana

Dabas daudzveidības saglabāšana ir dabas resursu ilgtspējīgas izmantošanas pamats, tāpēc nepieciešams, lai dabas resursu izmantošanu regulējošie normatīvie akti un attiecīgo nozaru politika un to īstenošana sekmētu dabas vērtību saglabāšanos. Latvijā tas īpaši attiecināms uz Latvijas Mežu politiku (akceptēta LR Ministru kabineta sēdē 1998. gadā) un Latvijas Lauku attīstības programmu (2007-2013). Latvijas Mežu politikā nosaka "... vienu vispārēju mērķi: mežu un mežaiņu ilgtspējīga apsaimniekošana. Mežu politikas izpratnē "ilgtspējīga" apsaimniekošana tiek definēta atbilstoši Rezolūcijai "Mežu un mežaiņu pārvaldīšana un izmantošana tādā veidā un apmērā, lai tiktu saglabāta to bioloģiskā daudzveidība, produktivitāte, reģenerācijas spēja, dzīvotspēja un to potenciāls tagad un nākotnē veikt attiecīgās ekoloģiskās, saimnieciskās un sociālās funkcijas vietēja, valsts un globālā mērogā un netiktu nodarīts kaitējums citām ekosistēmām". Taču, pēdējo trīs gadu laikā veiktās kailciršu koncentrācijas un to apjomi, iespējams, radīs būtiskas sekas ne tikai īpaši aizsargājamo augu sugu populāciju saglabāšanā visā valstī, bet arī augstāk minēto mežu funkciju īstenošanā. Latvijas lauku attīstības programma paredz divus galvenos apakšpasākumus, kas tieši ietekmē savvaļas floras un zālāju biotopu saglabāšanos – 'Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos' (BDUZ) un 'Buferjoslu ierīkošana' (BI). Kopš 2012. gada Lauku attīstības programma paredz vēl vienu nozīmīgu pasākumu - 'Meža vides maksājumi', kas, cerams, būs nozīmīgs atbalsts reto un aizsargājamo meža biotopu saglabāšanā, kā arī parkveida pļavu un ganību atjaunošanā un uzturēšanā. Latvijā ir jānodala augstas dabas vērtības lauksaimniecības zemes, līdzīgi kā citās Eiropas valstīs, un jāparedz subsīdijas šo platību uzturēšanā. Tās ietver

lauksaimniecības zemes un zemkopības sistēmas, kas atbilst noteiktiem kritērijiem. Tāpat nepieciešama ilgtspējīgas kūdras ieguves politikas sagatavošana un ieviešana.

Nozaru plānošanas dokumentu, teritoriālo attīstības plānošanas dokumentu un normatīvo aktu sagatavošanā, kur nepieciešams, būtu jāizmanto jaunākie pieejamie dati par dabas objektu stāvokli visā valstī vai attiecīgajā administratīvajā vienībā, tai skaitā par īpaši aizsargājamo augu sugu populāciju vai īpaši aizsargājamo biotopu stāvokli. Ja šādi dati netiek izmantoti vai to nav, sabiedrībā var rasties šaubas par šo dokumentu objektivitāti.

Likumdošanas iniciatīvas

Nepieciešami precizējumi atsevišķos normatīvajos aktos. Spēkā esošajos Ministru kabineta noteikumos nav noteikts kā aprēķināt kompensāciju par īpaši aizsargājamo augu sugu iznīcināšanu, ja tā saistīta ar sabiedrībai nozīmīgu infrastruktūras objektu izveidi, aizsargjoslu uzturēšanu. Turklāt kompensējamās summas par atsevišķu īpaši aizsargājamo augu sugu iznīcināšanu šobrīd neatbilst sugas retuma kategorijai valstī. Īpaši aizsargājamiem biotopiem, kas pēc būtības atbilst Padomes direktīvas 92/43/EEK „Par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību” I pielikuma biotopiem, iesakām izmantot biotopa nosaukumus saskaņā ar noteikšanas metodiku „Eiropas Savienības nozīmes īpaši aizsargājami biotopi Latvijā”, kas apstiprināta ar vides ministra 2010. gada 15. marta rīkojumu Nr. 93. Tas ļautu visām ieinteresētām pusēm iepazīties ar biotopu aprakstiem un minimālajiem kvalitātes kritērijiem. Pēc īpaši aizsargājamo augu sugu inventarizācijas valstī un sugu populācijas novērtējuma nepieciešams sagatavot precizētu īpaši aizsargājamo augu sugu sarakstu, kas veidotu Ministru kabineta noteikumu Nr.396 „Noteikumi par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu” 1. pielikumu. Nepieciešami grozījumi noteikumos, kas nosaka dabas aizsardzības plānu izstrādes kārtību un saturu, precīzi nosakot, ka nepieciešams veikt īpaši aizsargājamo sugu un biotopu inventarizāciju plāna izstrādes laikā un iegūtie dati jāatspoguļo kartogrāfiskos materiālos.

Īpaši aizsargājamo augu sugu saglabāšana *ex situ*

Aptuveni 50 īpaši aizsargājamām vaskulāro augu sugām šobrīd ir zināmas tikai dažas atradnes savvaļā, tāpēc svarīgi ir šo sugu populācijas saglabāt *ex situ*, lai gadījumā, ja sugas atradne iet bojā, varētu to reintroducēt savvaļā. Globālā augu aizsardzības stratēģija paredz, ka aptuveni 20% no valstī apdraudēto savvaļas augu sugu jābūt *ex situ* kolekcijās sugas reintrodukcijai nepieciešamajā daudzumā un kvalitātē. Reto un aizsargājamo augu kolekcija Nacionālajā Botāniskajā dārzā veidot sāka pirms 30 gadiem. Pašlaik Nacionālajā Botāniskajā dārzā Latvijas Reto un aizsargājamo augu āra kolekcijās ir 130 taksoni, Tiek veidoti biotopu modeļi ar retajām un aizsargājamajām sugām, jo Nacionālajā Botāniskajā dārzā 129 ha platībā ir liela biotopu dažādība, t.sk. floristiski interesanti zālāju biotopi, kuriem izstrādāta īpaša apsaimniekošanas programma, ir reto un aizsargājamo augu sugu adaptācijas parauglaukumi, fonda audzētava. Uzsākta Nacionālajā Botāniskajā dārzā floras inventarizācija, jo lielā taksonu dažādība sniedz iespēju veidot ģeogrāfiskā ziņā ļoti izdevīgu izglītojošā un pētnieciskā darba bāzi.

Ir izveidota arī sugu *in vitro* kolekcija (80 sugas). Tās mērķis ir pavairot augus *ex vitro* stādījumiem Nacionālā Botāniskā dārza teritorijā un *in vitro* sugu bankas veidošanas eksperimentiem.

Sabiedrības iesaistīšana

Populārs informācijas avots plašākai sabiedrībai par īpaši aizsargājamiem augiem ir Latvijas Sarkanā grāmata – nozīmīgs zinātniskās informācijas apkopojums, kurā iekļauta informācija par īpaši aizsargājamām augu sugām, to biotopiem, sugas izplatību Latvijā, sugu apdraudētības pakāpi un apdraudošajiem faktoriem. Pēdējo reizi Latvijas Sarkanā grāmata par vaskulārajiem augiem izdota 2003. gadā, par ķērpjiem 1996. gadā, bet par aļģēm un sūnaugiem vispār nav izdota. Latvijas Sarkanā grāmata būtu jāizdod arī turpmāk, vismaz reizi 10 gados, izmantojot jaunākos datus par augu sugu populāciju stāvokli valstī.

Pieaugot interneta vides pieejamībai un pievilcībai, arvien aktuālāka kļūst sabiedrības iesaistīšanās dažādās ar dabas aizsardzību saistītās norisēs. Latvijas Dabas fonda izveidotais portāls *dabasdati.lv* sniedz lielisku iespēju ikvienam ziņot par saviem novērojumiem dabā, kā arī piedāvā ekspertu palīdzību sugu noteikšanā pēc iesūtītajām fotogrāfijām. Līdztekus pastāv dažādu organizāciju mājas lapas vai to izveidotas tematiskās interneta vietnes, kurās atrodama informācija par Latvijas augu valsti. Piemēram, <http://www.latvijasdaba.lv>, ko uztur SIA „Gandrs”, Latvijas Universitātes Bioloģijas fakultātes mājas lapa <http://www.priede.lv>, Nacionālā Botāniskā dārza mājas lapa <http://www.nbd.lv>.

Dabas aizsardzības pārvalde ir uzsākusi Sabiedrisko monitoringu, kur ikviens var piedalīties un ziņot par dažādiem dabas objektiem, tai skaitā arī par orhideju atradņu stāvokli. Šāda veida aktivitātes ir nepieciešams turpināt, jo tās sekmē sabiedrības apziņu par dabas vērtībām un dod iespēju aktīvi līdzdarboties. Taču šie dati, lai arī ir būtisks papildinājums esošām zināšanām, tomēr ir nepietiekami. Būtiski uzsvērt, ka dati ir ne tikai jāuzkrāj, bet arī jāanalizē un rezultāti jāintegre apsaimeņiekošanas plānos.

Latvijas Dabas muzejs piedāvā bērniem dažādus tematiskos pulciņus par dabu, kas sekmē sabiedrības izpratni par dabas vērtībām. Muzejā ir pastāvīga ekspozīcija par kāpu, purvu, pļavu un mežu augiem.

Cilvēkresursi un prasmes

Latvijā ir sertificēti 20 vaskulāro augu sugu eksperti, 13 sūnaugu sugu eksperti un 10 ķērpju sugu eksperti. Vēl virkne biotopu ekspertu ir kompetenti atsevišķu augu sugu noteikšanā. (Dabas ekspertu reģistrs (14.02.2012.), Dabas aizsardzības pārvalde). Kopā ar kompetentiem speciālistiem, kuri vēl nav sertificēti, uzskatām, ka vaskulāro augu sugu ekspertu skaits Latvijā ir pietiekošs, lai īstenotu dažāda mēroga augu un biotopu inventarizācijas, sagatavotu kvalitatīvus īpaši aizsargājamo dabas teritoriju, īpaši aizsargājamo augu sugu un īpaši aizsargājamo biotopu dabas aizsardzības plānus u.tml. Sūnu un ķērpju sugu ekspertu skaits, iespējams, ir nepietiekams, paaugstināma to kvalifikācija.

Diemžēl maz ir tādu speciālistu un ekspertu, kuru pamatdarbs ir saistīts ar pētniecību vai kuri no pamatdarba brīvajā laikā vēlētos veikt pētījumus un to rezultātus apkopot publikācijās. Rezultātā, samērā maz ir zinātnisko publikāciju par Latvijas floru un augāju, kā arī par aktuāliem dabas aizsardzības jautājumiem. Aktuālo datu un publikāciju trūkums rada grūtības gan nozares speciālistu savstarpējā komunikācijā, gan komunikācijā ar sabiedrību, kā arī attīstības plānošanā un iespējamo kompensējošo pasākumu noteikšanā. Tomēr pētījumu rezultātu publicēšana nedrīkst būt sasteigta, lai izvairītos no kļūdainu secinājumu izdarīšanas.

Nav definētas nepieciešamo zinātnisko pētījumu tēmas dabas aizsardzības jomā, kas ļautu mērķtiecīgāk izmantot finanšu un cilvēku resursus valsts zinātniskajās institūcijās. Iespējams, ir nepieciešams valsts pasūtījums konkrētu pētījumu īstenošanai vai izsludināti atklāti konkursi konkrēta zinātniskā pētījuma īstenošanai.

Balstoties uz augstāk minētajiem faktiem, Latvijas Botāniķu biedrība ir sagatavojusi Latvijas savvaļas floras saglabāšanas un aizsardzības stratēģiju 2012.-2022. gadam.

Latvijas savvaļas floras saglabāšanas un aizsardzības stratēģijas ilgtermiņa mērķis ir savvaļas floras daudzveidības saglabāšana Latvijā.

Stratēģija ietver sešus mērķus un rīcības plānu ar 22 pasākumiem šo mērķu sasniegšanai un tā veidota saskaņā ar Globālo augu aizsardzības stratēģiju (2011-2020), Eiropas augu aizsardzības stratēģiju un Eiropas Savienības Bioloģiskās daudzveidības stratēģiju līdz 2020. gadam.

Latvijas savvaļas floras saglabāšanas un aizsardzības stratēģijas ieviešana ir svarīga Latvijai kā valstij, kas ratificējusi Bioloģiskās daudzveidības konvenciju un konvenciju par Eiropas dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu saglabāšanu un kā Eiropas Savienības dalībvalstij, kurai saistoša ir Eiropas Padomes Direktīva 92/43/EEC “Par dabisko biotopu, savvaļas faunas un floras aizsardzību” (21.05.1992).

Latvijas savvaļas floras saglabāšanas un aizsardzības stratēģija ietver sekojošus sešus mērķus:

1. Mērķis – Precizēta informācija par īpaši aizsargājamām augu sugām un īpaši aizsargājamiem biotopiem, to izplatību, aizsargājamo sugu ekoloģiju un populāciju dinamiku;
2. Mērķis – Īstenoti savvaļas augu sugu daudzveidības saglabāšanas pasākumi;
3. Mērķis – Apdraudētāko īpaši aizsargājamo savvaļas augu sugu saglabāšana *ex situ*;
4. Mērķis – Dabas resursu ilgtspējīga izmantošana;
5. Mērķis – Sabiedrībai pieejama informācija par savvaļas augiem un biotopiem;
6. Mērķis – Augu sugu un biotopu ekspertu prasmju palielināšana.

Kā prioritārus pasākumus Latvijas Botāniķu biedrība uzskata 1. un 4. mērķa sasniegšanai noteiktos pasākumus.

Latvijas Botāniķu biedrība aicina ikvienu ieinteresēto pusi darboties šo mērķu sasniegšanā!

**Latvijas savvaļas floras saglabāšanas un aizsardzības stratēģija
2012.-2022. gadam**

Rīcības plāns

Nr.	Pasākums	Sagaidāmais rezultāts
1. Mērķis – Precizēta informācija par īpaši aizsargājamām augu sugām un īpaši aizsargājamiem biotopiem, to izplatību, aizsargājamo sugu ekoloģiju un populāciju dinamiku		
1.1.	Īpaši aizsargājamo augu sugu izplatības un populāciju stāvokļa un īpaši aizsargājamo biotopu izplatības un kvalitātes izpēte un analīze esošajās ĪADT un mikroliegumos un valstī kopumā;	Precizēts ĪAS atradņu skaits un to ģeogrāfiskās references; Precizēta ĪAB platība, izplatība un kvalitāte ĪADT un valstī kopumā; Dati par ĪAS populāciju stāvokli un ĪAB stāvokli ĪADT attiecībā pret stāvokli visā valstī un dati par ĪAS populācijas dinamiku; Zinātniski pamatots īpaši aizsargājamo augu sugu saraksts; ĪADT saraksts, kurām steidzami nepieciešams izstrādāt dabas aizsardzības plānu; Publicēts precizēts Latvijas sūnaugu un ķērpju sugu saraksts; Zinātniskās publikācijas
1.2.	Labvēlīga saglabāšanās stāvokļa noteikšana ĪAS un ĪAB	ĪAS atradņu skaits un populācijas stāvoklis; ĪAB platība, izplatība un kvalitāte
1.3.	Īpaši aizsargājamo augu sugu un biotopu fona monitorings – atsākts/papildināts Bioloģiskās daudzveidības monitorings	Monitoringa protokoli; Apkopotī monitoringa datu analīzes rezultāti atskaitē
1.4.	Natura 2000 monitoringa īstenošana – biotopi, vaskulārie augi, sūnaugi	Monitoringa protokoli; Reizi sešos gados atjaunota Natura 2000 datu bāze; Apkopotī monitoringa datu analīzes rezultāti atskaitē
1.5.	Identificētas prioritārās pētījumu tēmas un īstenoti šie pētījumi	Prioritāro pētījumu tēmu saraksts; Zinātniskās publikācijas; Zinātniski pamatoti ĪAS un ĪAB saglabāšanas un apsaimniekošanas pasākumi u.c. ieteikumi
1.6.	Īpaši aizsargājamo augu sugu inventarizācijas anketas precizēšana un izmantošana datu iesniegšanai DAP	Precizēta īpaši aizsargājamo augu sugu inventarizācijas anketa atbilstoši mūsdienu prasībām; Regulāri papildināta DAP datu bāze par īpaši aizsargājamo augu sugām; Dati integrēti un pieejami dabas aizsardzības speciālistiem un ekspertiem DAP administrētajā dabas datu pārvaldības sistēmā “Ozols”
1.7.	Citzemju augu sugu risku izvērtējums	Saraksts ar augsta riska invazīvajām augu sugām Latvijā un noteikti pasākumi to izplatības samazināšanai

(tabulas turpinājums)

2. Mērķis – Īstenoti savvaļas augu sugu daudzveidības saglabāšanas pasākumi		
Likumdošanas iniciatīvas		
2.1.	Grozījumi normatīvajos aktos vai jaunu normatīvo aktu izstrāde, kas sekmē savvaļas augu sugu un biotopu saglabāšanos	Precizēts Latvijas īpaši aizsargājamo augu sugu saraksts (pēc 1.1. īstenošanas) ¹ ; Precizēts īpaši aizsargājamo biotopu saraksts un to nosaukumi ² ; Precizēti nosacījumi, kas regulē: 1) atsevišķu savvaļas augu sugu ieguvi, 2) zaudējumu aprēķināšanu par ĪAS bojāšanu un iznīcināšanu, tai skaitā sabiedrībai nozīmīgu infrastruktūras objektu būvniecības, aizsargjoslu uzturēšanas dēļ ³ ; 3) dabas aizsardzības plānu izstrādi ⁴
2.2.	Savvaļas augu sugu daudzveidību veicinoši pasākumi ietverti Lauku attīstības plānā	Pasākumi, kas sekmē savvaļas augu sugu un biotopu saglabāšanos lauksaimniecības un meža zemēs (gvk. Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos, Buferjoslu ierīkošana, Meža vides maksājumi); Nodalītas un nokartētas augstas dabas vērtības lauksaimniecības zemes un ieviesti mērķmaksājumi šo platību uzturēšanā
2.3.	ĪAS un ĪAB aizsardzības plānu izstrāde prioritārajām sugām un biotopiem (pēc 1.1. – 1.4. īstenošanas)	Apstiprināti vismaz 10 ĪAS un ĪAB aizsardzības plāni
Praktiskie pasākumi		
2.4.	ĪAS un ĪAB aizsardzības plānu ieviešana (pēc 1.1. un 2.3. īstenošanas)	Īstenoti apsaimniekošanas pasākumi vismaz 3 ĪAS un 3 ĪAB saglabāšanā un veikts šo pasākumu efektivitātes monitorings, izstrādātas rekomendācijas ĪAS un ĪAB apsaimniekošanai
2.5.	ĪADT dabas aizsardzības plānu ieviešana prioritārajām teritorijām (pēc 1.1. īstenošanas)	Īstenoti apsaimniekošanas pasākumi ĪAS un ĪAB saglabāšanai ĪADT un veikts šo pasākumu efektivitātes monitorings
3. Mērķis – Apdraudētāko īpaši aizsargājamo savvaļas augu sugu saglabāšana <i>ex situ</i>		
3.1.	Apdraudētāko augu sugu kolekcijas izveidošana un uzturēšana <i>ex situ</i>	75% no apdraudētajām augu sugām atrodas <i>ex situ</i> kolekcijās; 25% no apdraudētajām augu sugām atrodas kolekcijās <i>ex situ</i> un ir gatavas reintrodukcijai (pēc 1.1. īstenošanas, kad noteiktas sugas ar augstāko izžušanas risku); Zinātniskās publikācijas
4. Mērķis – Dabas resursu ilgtspējīga izmantošana		
4.1.	Ilgtspējīgas meža politikas ieviešana	Mežsaimnieciskā darbība sekmē savvaļas floras daudzveidības saglabāšanos
4.2.	Ilgtspējīgas kūdras ieguves politikas	Nosacījumi jaunu kūdras atradņu apguvei

1 Ministru kabineta noteikumi Nr.396 „Noteikumi par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu”

2 Ministru kabineta noteikumi Nr.421 "Par īpaši aizsargājamo biotopu veidu sarakstu”

3 Ministru kabineta noteikumi Nr.281 „Noteikumi par preventīvajiem un sanācijas pasākumiem un kārtību, kādā novērtējams kaitējums videi un aprēķināmas preventīvo, neatliekamo un sanācijas pasākumu izmaksas

4 Ministru kabineta noteikumi Nr.686 "Noteikumi par īpaši aizsargājamās dabas teritorijas dabas aizsardzības plāna saturu un izstrādes kārtību”

	sagatavošana un ieviešana	neskartos purvos; rekultivācijas nosacījumi
(tabulas turpinājums)		
4.3.	Datu par savvaļas ārstniecības augu iegūšanu rūpnieciskām vajadzībām apkopošana	Dati par savvaļas ārstniecības augu izmantošanu rūpnieciskajā ražošanā (sugu saraksts, t/gadā)
4.4.	Biežāk izmantoto savvaļas ārstniecības augu populāciju stāvokļa novērtējums (pēc 4.3. īstenošanas)	Sugu populācijas izvērtējums (populācijas lielums, izplatība, vecuma struktūra u.tml.); Nodalīti pasākumi savvaļas ārstniecības augu sugu ilgtspējīgai izmantošanai
5. Mērķis – Sabiedrībai pieejama informācija par savvaļas augu sugām un biotopiem		
5.1.	Iespēju robežās sagatavot un izdot ilustrētus vaskulāro augu sugu, sūnaugu un ķērpju noteicējus, kā arī citus ilustrētus izdevumus par savvaļas augiem	Izdoti sugu noteicēji vai ilustrētas enciklopēdijas un tie pieejami plašākai sabiedrībai
5.2.	Uzturēt mājas lapas un portālus, kur atrodama informācija par augiem	Attiecīgās mājas lapas un portāli ir pieejami apmeklētājiem un tajos tiek ievietota jaunākā informācija.
5.3.	Īstenot sabiedrisko monitoringu	Iesūtīto lauka anketu skaits; Ikgadējās monitoringa atskaites t.sk. datu analīze
5.4.	Sagatavot un izdot Latvijas Sarkano grāmatu par vaskulārajiem augiem, aļģēm, sūnaugiem un ķērpjiem (pēc 1.1. īstenošanas)	Izdota Latvijas Sarkanā grāmata, sējumi par vaskulārajiem augiem, aļģēm, sūnaugiem, ķērpjiem un tā pieejama plašākai sabiedrībai
6. Mērķis – Augu sugu un biotopu ekspertu prasmju palielināšana		
6.1.	Ikgadēji ekspertu kalibrācijas semināri, piemēram, Natura 2000 monitoringa programmas ietvaros, Dabisko meža biotopu mācības u.c. Stažēšanās ārvalstīs Promocijas darbu izstrāde	Apgūto prasmju saraksts, dalībnieku skaits semināros; Ekspertu skaits atbilstošos projektos; Sertificēto ekspertu skaits un to kompetences nozares; Ekspertu slēdzienu un publikāciju skaits; Aizstāvēto promocijas darbu skaits

Saīsinājumi

DAP – Dabas aizsardzības pārvalde

ĪAB – īpaši aizsargājams biotops saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr.421 "Par īpaši aizsargājamo biotopu veidu sarakstu"

ĪADT – īpaši aizsargājama dabas teritorija

ĪAS – īpaši aizsargājama augu suga saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr.396 „Noteikumi par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu”

Literatūra

- Āboliņa A. 2001. Latvijas sūnu saraksts. *Latvijas Veģetācija*, 3, 47 – 87. lpp.
- Gavrilova Ģ., Šules V. 1999. Latvijas vaskulāro augu flora. Taksonu saraksts. Latvijas Universitātes Bioloģijas institūts, Rīga, 135 lpp.
- Piterāns A. 2001. Latvijas ķērpju konspekts. *Latvijas Veģetācija*, 3, 5 – 46. lpp.
- Priede A. 2006. Svešzemju augu sugas un to statuss Latvijā. *LU 64. Zinātniskā konference. Ģeogrāfija. Ģeoloģija. Vides Zinātne. Referātu tēzes*. LU Akadēmiskais apgāds. 104. – 107.lpp.
- The World Conservation Union, 2010. IUCN Red List of Threatened Species. Summary Statistics for Globally Threatened Species. Table 1: Numbers of threatened species by major groups of organisms (1996–2010).
- Valsts meža dienests, 2003. Dabisko meža biotopu inventarizācija Latvijas valsts mežos. Noslēguma pārskats, Rīga, 71 lpp.
- Zviedre E., Deķere Z. 2005. Mieturaļģu sugu nosaukumi un termini latviešu valodā. *Acta Universitatis Latviensis*, 691, Biology, 145 – 155.

Interneta resursi

Latvijas lauku attīstības programma 2007.-2013. gadam. Pieejama: <http://www.zm.gov.lv>. Aplūkots 14.02.2012.